

ردیف میرزا عبدالله
برای تار
بر اساس اجرای نورعلی برومند

جلد اول
دستگاه شور و متعلقات

نت‌نگاری و تجزیه و تحلیل
حسین مهرانی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهرور

تهران ۱۳۹۷

۸		مقدمه‌ی مولف
۱۰		نشانه‌ها و اختصارات
۱۳		اختصارنویسی
۲۰		ساختار تحریرها، فیگورها و نوع دسته‌بندی و مضارب‌گذاری آنها
۲۳		تعاریف برخی اصطلاحات این کتاب

Dastgâh-e Shur	 ۱۰۵	دستگاه شور
1. Darâmad-e avval	 ۱۰۶	۱. درآمد اول
2. Darâmad-e dovvom	 ۱۰۷	۲. درآمد دوم
3. Darâmad-e sevvom (Kereshme)	 ۱۰۸	۳. درآمد سوم (کرشمه)
4. Darâmad-e châhârom (Gushe-ye Rohâb)	 ۱۱۰	۴. درآمد چهارم (گوشه‌ی رُهاب)
5. Darâmad-e panjom (Owj)	 ۱۱۲	۵. درآمد پنجم (اوج)
6. Darâmad-e sheshom (Mollâ Nâzi)	 ۱۱۴	۶. درآمد ششم (ملانازی)
7. Naghme-ye avval	 ۱۱۶	۷. نغمه‌ی اول
8. Naghme-ye dovvom	 ۱۱۹	۸. نغمه‌ی دوم
9. Zirkesh-e Salmak	 ۱۲۰	۹. زیرکش سلمک
10. Mollâ Nâzi & Zirkesh-e Salmak-e dovvom	 ۱۲۱	۱۰. ملانازی و زیرکش سلمک دوم
11. Salmak	 ۱۲۳	۱۱. سلمک
12. Golriz	 ۱۲۴	۱۲. گلریز
13. Majles-afroz	 ۱۲۶	۱۳. مجلس‌افروز
14. 'Ozzâl	 ۱۲۷	۱۴. عَزَّال
15. Safâ	 ۱۲۹	۱۵. صفا
16. Bozorg	 ۱۳۰	۱۶. بزرگ
17. Kuchak	 ۱۳۱	۱۷. کوچک
18. Dobeyti	 ۱۳۲	۱۸. دوبیتی
19. Khârâ	 ۱۳۳	۱۹. خارا
20. Qajar	 ۱۳۴	۲۰. قَجَر
21. Forud	 ۱۳۴	۲۱. فرود
22. Hazin	 ۱۳۵	۲۲. حزین
23. Shur-e pâ'in-daste	 ۱۳۶	۲۳. شور پایین‌دسته
24. Gushe-ye Rohâb	 ۱۳۷	۲۴. گوشه‌ی رُهاب
25. Châhâr gushe (part I)	 ۱۳۸	۲۵. چهارگوشه (قسمت اول)
26. Châhâr gushe (part II)	 ۱۳۹	۲۶. چهارگوشه (قسمت دوم)
27. Châhâr gushe (part III)	 ۱۴۰	۲۷. چهارگوشه (قسمت سوم)
28. Châhâr gushe (part IV)	 ۱۴۱	۲۸. چهارگوشه (قسمت چهارم)
29. Moqaddame-ye Gereyli	 ۱۴۲	۲۹. مقدمه‌ی گریلی
30. Razavi: Kereshme & Zangule & Qatâr	 ۱۴۴	۳۰. رضوی: کرشمه، زنگوله، قطار و ادامه‌ی رضوی
31. Forud	 ۱۴۹	۳۱. فرود
32. Hazin	 ۱۴۹	۳۲. حزین
33. Shahnâz	 ۱۵۰	۳۳. شهناز
34. Qarache (part I)	 ۱۵۲	۳۴. قَرَچه (قسمت اول)
35. Qarache (part II)	 ۱۵۳	۳۵. قَرَچه (قسمت دوم)
36. Shahnâz-e kot (Âsheq-kosh)	 ۱۵۵	۳۶. شهناز کُت (عاشق‌کُش)
37. Reng-e Osul	 ۱۵۶	۳۷. رنگ اصول
38. Gereyli (part I)	 ۱۵۹	۳۸. گریلی (قسمت اول)
39. Gereyli Shasti (part II)	 ۱۶۵	۳۹. گریلی قسمت دوم (گریلی شستی)
40. Gereyli Hashtari (part III)	 ۱۶۶	۴۰. گریلی قسمت سوم (گریلی هشتری)

41. Reng-e Shahr-âshub ۱۶۸	قسمت اول رنگ شهر آشوب
(Golrizân & Parvâne-ye Kabir) (part I)	(گلریزان و پروانه‌ی کبیر)
42. Rohâb (part II) ۱۷۱	قسمت دوم رنگ شهر آشوب (رهاب)
43. Pâ-armani (part III) ۱۷۴	قسمت سوم رنگ شهر آشوب (پا ارمنی)
44. Bayât-e Tork or Reng-e Sheytân ۱۷۵	قسمت چهارم رنگ شهر آشوب
(part IV)	(بیات ترک یا رنگ شیطان)
45. Continuation of Bayât-e Tork & ۱۷۷	قسمت پنجم رنگ شهر آشوب
Parvâne-ye Saghir (part V)	(ادامه‌ی بیات ترک و پروانه‌ی صغیر)
46. Afshâri (part VI) ۱۷۸	قسمت ششم رنگ شهر آشوب (افشاری)
47. Dashti (part VII) ۱۸۰	قسمت هفتم رنگ شهر آشوب (دشتی)
48. Second part of Dashti (part VIII) ۱۸۱	قسمت هشتم رنگ شهر آشوب (قسمت دوم دشتی)
49. Shahnâz (part IX) ۱۸۵	قسمت نهم رنگ شهر آشوب
	(سلمک، شهناز، رضوی و پروانه‌ی هشتی)
50. Owj (part X) ۱۸۹	قسمت دهم رنگ شهر آشوب (اوج)
51. Mât or Mojassame (part XI) ۱۹۰	قسمت یازدهم رنگ شهر آشوب (مات یا مجسمه)
Âvâz-e Abu'atâ ۱۹۳	آواز ابوعطا
1. Râmkelî ۱۹۴	۱. رامکلی
2. Darâmad ۱۹۶	۲. درآمد
3. Sayakhi ۱۹۹	۳. سیخی
4. Hejâz ۲۰۳	۴. حجاز
5. Baste-negâr ۲۰۵	۵. بسته‌نگار
6. Yaquluna ۲۰۷	۶. یقولون
7. Châhâr-pâre ۲۰۸	۷. چهارپاره
8. Gabri ۲۱۴	۸. گبری
Âvâz-e Bayât-e Tork ۲۱۷	آواز بیات ترک
1. Darâmad-e avval ۲۱۸	۱. درآمد اول
2. Dogâh, Forud ۲۱۸	۲. دوگاه و فرود
3. Darâmad-e dovvom ۲۲۰	۳. درآمد دوم
4. Darâmad-e sevvom ۲۲۲	۴. درآمد سوم
5. Hâji Hasani ۲۲۴	۵. حاجی حسنی
6. Baste-negâr ۲۲۶	۶. بسته‌نگار
7. Zangule ۲۲۷	۷. زنگوله
8. Khosravâni ۲۲۸	۸. خسروانی
9. Naghme ۲۲۹	۹. نغمه
10. Feyli ۲۳۰	۱۰. فیلی
11. Gushe-ye Shekaste ۲۳۱	۱۱. گوشه‌ی شکسته
12. Mehrabâni ۲۳۲	۱۲. مهربانی
13. Jâme-darân ۲۳۳	۱۳. جامه‌دران
14. Mehdi Zarrâbi ۲۳۵	۱۴. مهدی زرابی
15. Ruh-ol-arvâh ۲۳۷	۱۵. روح‌الارواح
16. Qatâr ۲۳۹	۱۶. قطار
Âvâz-e Afshâri ۲۴۳	آواز افشاری
1. Darâmad ۲۴۵	۱. درآمد
2. Baste-negâr ۲۴۸	۲. بسته‌نگار

3. Gushe-ye 'Arâq.....	۲۵۲.....	۳. گوشه‌ی عراق.....
4. Naghme-ye Maghlub.....	۲۵۴.....	۴. نغمه‌ی مغلوب.....
5. Qarâ'i	۲۵۶.....	۵. قَرایِی.....
Âvâz-e Dashti.....	۲۶۱.....	آواز دشتی.....
1. Darâmad	۲۶۲.....	۱. درآمد.....
2. Owj	۲۶۴.....	۲. اوج.....
3. Bidegâni	۲۶۶.....	۳. بیدگانی.....
4. Hâjjiyâni	۲۶۸.....	۴. حاجیانِی.....
5. Owj	۲۷۰.....	۵. اوج.....
6. Gham-angiz	۲۷۲.....	۶. غم‌انگیز.....
7. Gilaki.....	۲۷۳.....	۷. گیلکی.....
Âvâz-e Kord-e Bayât (Bayât-e Kord).....	۲۷۹.....	آواز کُردِ بیات (بیات کُرد).....
1. Darâmad-e avval	۲۸۱.....	۱. درآمد اول.....
2. Darâmad-e dovvom.....	۲۸۳.....	۲. درآمد دوم.....
3. Baste-negâr	۲۸۶.....	۳. بسته‌نگار.....
4. Hâji Hasani	۲۸۷.....	۴. حاجی حسنی.....
5. Darâmad-e sevvom.....	۲۸۸.....	۵. درآمد سوم.....
6. Darâmad-e châhârom	۲۹۰.....	۶. درآمد چهارم.....
۲۹۵.....		منابع.....

مقدمه‌ی مؤلف

در عصر حاضر یکی از منابع اصلی آموزش، برای نوازندگان، هنرجویان و هنرآموزان موسیقی کلاسیک ایرانی، منابع نت‌نویسی شده است و روشن است که چنانچه نت نگارش شده صحیح و دقیق نباشد، نوازندگان - که غالباً به منبع صوتی مراجعه نمی‌کنند - آن اثر را ناصحیح اجرا خواهند کرد. گاهی هم مشاهده می‌شود که اثری، صرفاً به سبب نگارش غلط، مورد تجزیه و تحلیل نادرست قرار گرفته است. در این کتاب سعی شده، علاوه بر نگارش دقیق تکنیک نوازندگی نورعلی برومند، با بررسی و تجزیه و تحلیل این ردیف بر اساس تئوری و نظریه‌ی مؤلف، راه درک و حفظ این ردیف برای هنرجویان هموار شود.

ردیف میرزا عبدالله امروزه مهم‌ترین رپرتواری (کارگان) است که اجرای دقیق آن جزو مهم‌ترین ارکان نوازندگی موسیقی کلاسیک ایران به حساب می‌آید. به نظر اینجانب نگارش‌های قبلی این ردیف با اجرای نورعلی برومند مطابقت کامل ندارد؛ از آنجاکه همه‌ی استادان به اجرای دقیق ردیف به روایت خود برومند اصرار دارند، تصمیم گرفتم به نگارش دقیق این اثر از اجرای ایشان بپردازم تا نوازندگان و هنرجویان از سردرگمی ناشی از اجراها و روایت‌های مختلف رهایی یابند.

این کتاب دارای دو بخش است: در بخش اول به نظریات و تئوری مؤلف در زمینه‌های مختلف مبانی و تجزیه و تحلیل پرداخته شده است که توصیه می‌شود با دقت مطالعه شود تا تجزیه و تحلیل ردیف، که در پس آن می‌آید، تسهیل گردد. بخش دوم شامل نت‌نگاری و تجزیه و تحلیل گوشه‌های ردیف است که در آن به نگارش دقیق ریتم، علائم سرکلید و متغیرها در متن گوشه‌ها، سرعت قطعات ضربی و دینامیک (شدت و ضعف جمله‌ها)، آگویی (شامل تند و کند شدن جمله‌ها در متن گوشه‌ها)، تأکیدها (آکسان‌ها)، جمله‌بندی‌ها و دسته‌بندی‌ها و همچنین نگارش دقیق مضارب‌ها و انگشت‌گذاری‌ها، که معرف استیل نوازنده هستند، پرداخته شده است. نیز نگارش دقیق تکنیک‌های مضربی شامل درآب، شلال، سینه‌مال، ریزها و غیره از اهداف این کتاب است. نکته لازم توجه در مورد ریزها این است که با نگارش دقیق آنها معلوم شده است که حتی نوازندگان سنتی نیز نسبت به اجرای ریز قاعده‌هایی را رعایت می‌کرده‌اند. در اجرای ردیف شاید به نظر برسد اجرای عین‌به‌عین (کپی) ریزها لزومی نداشته باشد اما حتی اگر قرار باشد نوازنده با اعمال سلیقه‌ی شخصی آنها را اجرا کند، با آشنایی با انواع ریز این امر برایش سهل تر خواهد شد و می‌تواند، براساس سرعت اجرای قطعه یا جمله، ریز خود را انتخاب کند؛ به عنوان مثال رنگ نستاری در اجرای برومند و شهنازی با یک نوع ریز (برای هر سیاه شش مضرب به صورت سیکستوله) اجرا شده است، این در حالی است که، با وجود فاصله‌ی زیاد بین استیل نوازندگی این دو نوازنده، قواعد اجرای نوازندگی در آنها تقریباً ثابت است؛ مانند اجرای تکریرهای سه‌تایی و پنج‌تایی، شلال و درآب و غیره. همچنین توضیح مفصلی درباره‌ی اصول و قواعد انگشت‌گذاری و مضرب‌گذاری آورده شده است. آنالیز ردیف در سه بخش مدال، فرمال و ریتم صورت گرفته که، جمله‌به‌جمله، مد و فیگورملدی‌های مشترک در جاهای مختلف باهم قیاس شده است. ثبت، معرفی و نام‌گذاری مُتِیف‌ها در دو بخش ساده و مرکب و همچنین نام‌گذاری فیگورملدی‌ها (و مرتب‌کردن آنها بر اساس حروف الفبا) شامل دو تایی‌ها، پروانه‌ها، پنجه‌ها و تحریرها با کمک گرفتن از ردیف‌های دیگر انجام شده است. توضیح ساختار جمله و عبارت‌ها باعث شده تا نوازندگان، علاوه بر راحت حفظ کردن ردیف، با ساختار جمله‌ها آشنا شوند و توانایی ساخت جمله را در بداهه‌نوازی‌های خود پیدا کنند. تلاش شده تا ریتم گوشه‌ها به دقت نگارش شود و برای گوشه‌هایی که دارای وزن شعری هستند، با کمک گرفتن از ردیف‌های دیگری که ملدی مشترک دارند، ارکان عروضی و شعر ذکر شود.

گفتنی است که طی سال‌ها تدریس این ردیف و کسب تجربه‌های جدید بر آن بودم تا این ردیف را با روایتی از خود بنگارم اما در نهایت به این نتیجه رسیدم که روایت این‌جانب نیز، به روایات پیشین افزوده خواهد شد و بهتر آن است که نگارشی دقیق از اجرای برومند را به انجام رسانم چراکه این کار قبلاً به‌درستی انجام نشده است. برای این منظور، این روایت را سه‌بار با مدل‌های مختلف نگارش کردم تا به نگارشی کاربردی‌تر برسم. پس از نگارش اول که روایت خود از این ردیف بود، در نگارش دوم تمام ظرایف اجرای برومند را نوشتم اما به‌نظرم رسید که پرداختن به جزئیات بیش‌ازحد، چندان کاربردی نخواهد بود و نهایتاً بار سوم، علیرغم نگارش دقیق، برخی از ظرایف را، به‌منظور کاربردی‌تر شدن، حذف کردم و پاره‌ای مطالب را در پانویس ذکر کردم. این کتاب برآیندی از این نگاه و ثبت آن در چندین سال گذشته است که به نظر مؤلف برای ردیف‌نوازان و نوازندگان و هنرآموزان مفید خواهد بود؛ امیدوارم تا حدودی به این هدف رسیده باشم.

مراتب امتنان خود را به استاد شریف لطفی ابراز می‌دارم که در نقل بسیاری از تعاریف، وام‌دار ایشان هستم. از جناب آقای محمد موسوی، مدیریت موسسه ماهور، برای چاپ این اثر صمیمانه سپاسگزارم و همچنین از آقایان آرش محافظ و بابک خضرائی که ویرایش بخش‌هایی از این کتاب را به انجام رساندند، تشکر می‌کنم.

حسین مهرانی
پاییز ۱۳۹۷